

Metsäteemainen varhaiskasvatus Ruoveden kunnassa

Vilma Gröhn

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2020

Metsätalouden koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Metsätalouden koulutus

GRÖHN, VILMA:

Metsäteemainen varhaiskasvatus Ruoveden kunnassa

Opinnäytetyö 46 sivua, joista liitteitä 4 sivua
Joulukuu 2020

Ruovesi on lähtenyt rakentamaan metsäteemaista opinpolkua, joka kulkee varhaiskasvatuksesta peruskoulun kautta lukioon asti. Tavoitteena on tuoda metsän eri teemat lähemmäksi ruovesiläisten lasten ja nuorten elämää.

Metsäisen opinpolun rakentaminen päätettiin aloittaa varhaiskasvatuksesta, sillä Ruoveden kirkonkylälle avautuu tammikuussa 2021 uusi hirsinen päiväkotikoulu. Opinnäytetyön tarkoituksena oli pohtia ja suunnitella, kuinka Ruoveden varhaiskasvatuksessa voitaisiin ryhtyä toteuttamaan metsäpedagogiikkaa 4–6-vuotiaille.

Aihetta lähestyttiin haastattelemalla varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Haastattelujen avulla kartoitettiin metsäpedagogiikkaan liittyviä ajatuksia ja toiveita sekä metsä- ja luontoteemojen nykyistä ilmenemistä toiminnassa. Lisäksi selvitettiin, millä tavoilla metsäpedagogiikkaa toteutetaan tällä hetkellä muualla Suomessa.

Selvitysten pohjalta syntyi neliosainen metsäpedagogiikan mallin, joka tukee varhaiskasvatuksen yleisiä tavoitteita sekä tehtäviä ja ottaa Ruoveden paikalliset arvot, lähiluonnon ja kotiseudun, huomioon. Malli koostuu neljästä elementistä: metsä ja oppimisen alueet, design-suuntautunut pedagogiikka, Metsämörritoiminta sekä metsä hyvinvoinnin lähteenä. Lisäksi henkilöstölle koostettiin toiminnan aloittamisen tueksi materiaali- ja lähdelista. Ruoveden varhaiskasvatuksen henkilöstölle pidettiin vielä koulutus opinnäytetyön tuloksista.

Etenkin design-suuntautuneen pedagogiikan jatkokehittäminen varhaiskasvatuksen tarpeisiin ansaitsisi lisää tutkimusta, sillä pedagogiikka vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista sekä osallisuutta. Työn ulkopuolelle jäi vanhempien osallistaminen toiminnan suunnitteluun, joten siihen Ruovedellä voitaisiin tulevaisuudessa kiinnittää huomiota.

Asiasanat: metsäpedagogiikka, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Forestry

GRÖHN, VILMA:
Forest Themed Early Childhood Education in Ruovesi

Bachelor's thesis 46 pages, appendices 4 pages
December 2020

Ruovesi has begun building a forest themed learning path which leads from early childhood education and comprehensive school to upper secondary school. The target of this project is to bring the different themes of forests closer to the children and young people of Ruovesi.

The creating of the learning path was begun from early childhood education because Ruovesi has invested in a new wooden kindergarten which opens in early January of 2021. The meaning of this thesis is to ponder and plan how forest pedagogy can be put into practice with 4 to 6-year-olds in the early childhood education in Ruovesi.

The process was started by interviewing the staff of the kindergarten. The goal was to find out their thoughts and wishes regarding forest pedagogy and how themes of forest and nature are implemented now. It was also investigated how forest pedagogy is carried out elsewhere in Finland.

As a result, a four-part forest pedagogy model was created which supports the mission and general aims of early childhood education. The model also takes local values of Ruovesi, nature and home region, into account. The model consists of four elements: forest and areas of learning, design-oriented pedagogy, Metsämörri and forest as a source of wellbeing. In addition to the model, a material list for the staff was put together to help begin the application of the forest theme. Lastly, a presentation on the forest pedagogy model was given for the staff.

Design-oriented pedagogy enhances transversal competence and participation of children. Therefore, developing design-oriented pedagogy for the needs of early childhood education deserves more research. Involving parents in the planning process was left out of this thesis – an important aspect which should be considered in the future.

Key words: forest pedagogy, early childhood education

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TYÖN LÄHTÖKOHDAT	8
3	VARHAISKASVATUKSEN PERUSTEET	9
	3.1 Varhaiskasvatuksen tehtävät ja tavoitteet	9
	3.2 Kolmiportainen varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus	10
	3.3 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.....	11
	3.4 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	13
	3.5 Ympäristökasvatus osana varhaiskasvatusta	14
	3.6 Ilmiöoppiminen	15
4	METSÄT VARHAISKASVATUKSESSA.....	17
	4.1 Metsä opetussuunnitelmassa.....	17
	4.2 Metsän hyödyt oppijalle.....	17
	4.2.1 Liikunnan tarve ja motorinen kehitys	17
	4.2.2 Metsän terveyshyödyt.....	18
	4.3 Metsäpedagogiikka	19
5	TAPOJA TOTEUTTAA METSÄPEDAGOGIIKKA.....	21
	5.1 Metsämörritoiminta.....	21
	5.2 Luonnossa kotonaan ja muut metsäpäiväkodit	22
	5.3 Design-suuntautunut pedagogiikka	22
	5.3.1 DOP-syklin rakenne.....	23
	5.3.2 DOPin erityispiirteet varhaiskasvatuksessa	25
6	METSÄTEEMAN SUUNNITTELUPROSESSI	27
	6.1 Selvitystyön aloittaminen.....	27
	6.2 Henkilöstön haastattelut.....	27
	6.2.1 Haastattelujen toteutus.....	27
	6.2.2 Haastattelujen tulokset	29
	6.3 Katsaukset toimeksiantajan kanssa	30
	6.4 Infotilaisuus varhaiskasvatuksen henkilöstölle	31
7	TOTEUTTAMISSUUNNITELMA	32
	7.1 Metsäteeman rooli päiväkodin arjessa	32
	7.2 Metsäteeman neljä elementtiä	33
	7.2.1 Metsä ja oppimisen alueet.....	33
	7.2.2 Design-suuntautunut pedagogiikka	34
	7.2.3 Metsämörri	35
	7.2.4 Metsä hyvinvoinnin lähteenä	36
	7.3 Metsäalueella toimiminen.....	37

8 POHDINTA JA JATKOKEHITYS	38
LÄHTEET	40
LIITTEET	43
Liite 1. Haastattelusuunnitelma	43
Liite 2. Materiaali- ja lähdelista henkilöstön käyttöön	44
Liite 3. Esimerkkiviikko	46

1 JOHDANTO

Luonnossa liikkuminen ja ajan viettäminen ovat lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta merkittäviä asioita (Polvinen, Pihlajamaa & Berg 2012, 9–15). Tämä on Suomessa tunnistettu ja viimeisen vuosikymmenen aikana on perustettu monia metsäpäiväkotiryhmiä ja metsäeskareita, joissa toiminta tapahtuu metsää ja luontoa hyödyntäen (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 109).

Ruoveden kunta on päättänyt ryhtyä toteuttamaan varhaiskasvatustaan metsäteemalla. Idea hankkeesta sai alkunsa Ruoveden kirkonkylälle rakenteilla olevan uuden hirsisen Metsäpolku-nimisen päiväkodin ja sen ympäristön inspiroimana. Metsäteemaa on mahdollista lähteä toteuttamaan matalalla kynnyksellä, sillä uusi päiväkotiki on sijoitettu metsän viereen.

Tällä hetkellä Ruovedellä on päiväkotiki, vuoropäiväkotiki sekä kaksi ryhmäperhepäiväkotiki koulujen yhteydessä Visuvedellä ja Jäminkipohjassa. Lisäksi kunnassa on viisi perhepäivähoitajaa. Ruoveden kirkonkylällä esikouluryhmä toimii päiväkodin kanssa yhteisissä tiloissa, mutta Visuvedellä ja Jäminkipohjassa esiopetus toimii koulun yhteydessä. (Ruoveden kunta 2019, 4–5.) Uuden päiväkodin rakentumisen myötä kirkonkylällä päiväkodin, vuoropäiväkodin sekä esikoulun väki siirtyvät kaikki saman katon alle. Uudet tilat otetaan käyttöön alkuvuodesta 2021.

Metsäteemaiseen varhaiskasvatukseen siirtyminen on osa isompaa kokonaisuutta. Ruoveden ajatuksena on rakentaa kunnan tarjoamaan kasvatukseen ja opetukseen metsäpolku, jonka tarkoituksena on tuoda metsä- ja ympäristöteemat lähemmäksi lapsia ja nuoria varhaiskasvatuksesta peruskoulun kautta lukioon saakka. (Luikku 2020.) Metsäpolun tavoitteena on tuoda opetuksessa ympäristön, kestävän kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin näkökulmat selvemmin esiin metsäteeman kautta. Tärkeä osa metsäpolkua on myös positiivisen luontosuhteen kehittyminen lapsille ja nuorille. Metsäpolun seuraavat askeleet, eli peruskoulu ja lukio, rakennetaan tulevaisuudessa moniammatillisessa yhteistyössä eri toimijoiden ja oppilaitosten kanssa.

Metsäpolun rakentaminen aloitetaan varhaiskasvatuksesta tämän opinnäytetyön avulla. Tämän työn tarkoituksena on pohtia ja suunnitella, kuinka metsäteemaa kannattaisi Ruoveden varhaiskasvatuksessa lähteä toteuttamaan 4–6-vuotiaille, eli vanhimille päiväkotilaisille ja esikoululaisille. Opinnäytetyössäni käsittelen ensin varhaiskasvatuksen piirteitä metsäpedagogiikan näkökulmasta sekä pedagogiikan nykyisiä toteutustapoja. Tämän viitekehyksen sekä henkilöstön haastattelujen pohjalta laadin metsäpedagogiikan toteuttamismallin, joka muodostaa pohjan tarkemmalle metsätoiminnan suunnittelulle.

2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT

Metsäteemaista varhaiskasvatusta on tarkoitus ryhtyä toteuttamaan kaikissa Ruoveden varhaiskasvatuksen yksiköissä. Sovimme kuitenkin toimeksiantajan kanssa, että keskityn työssäni uuden kirkonkylän päiväkodin toimintaan, sillä työstä tulisi muuten liian laaja. Haasteita Visuveden ja Jäminkipohjan sivukyläin metsäteemaan tuo myös se, että kummankaan toimipisteen välittömässä läheisyydessä ei ole metsää samalla tavalla kuin kirkonkylän nykyisellä tai tulevalla päiväkodilla. Metsäteemaa aiotaan kuitenkin hyödyntää sivukyläilläkin soveltuvin osin.

Uuden päiväkodin metsätoiminnan suunnittelussa on otettava huomioon sisä- ja ulkotilojen yhteistyö. Uusi päiväkotikoti on jo itsessään osa metsäteemaa, onhan se rakennettu hirrestä. Toimivat sisätilat palvelevat metsäteemaa, sillä sisätiloissa pääsee säältä suojaan ja pöytien ääreen tekemään sellaista toimintaa, mikä on ulkona vaikeaa. Hahmottelen työssäni, voisiko sisätiloihin liittyä joitakin erityisesti metsäteemaa palvelevia elementtejä.

Keskustelimme toimeksiantajan kanssa metsäteeman eri ulottuvuuksista – mitä kaikkea metsäteeman alle halutaan sisällyttää? He toivoivat, että ensisijaisesti toiminnassa painottuisivat metsän eri teemat, mutta myös muihin luontoon ja ympäristöön liittyviin teemoihin, kuten kestävään kehitykseen, keskityttäisiin. Metsää halutaan hyödyntää oppimisympäristönä entistä vahvemmin ja metsä halutaan tehdä lapsille tutuksi ja turvalliseksi paikaksi. Lapsille halutaan myös opettaa metsän ja luonnon tärkeydestä ihmisille ja tuoda nämä teemat näkyväksi heidän arjessaan.

Metsäteemaisen toiminnan suunnittelu ja tulosten raportointi toimeksiantajalle suunnitteluprosessin edetessä ovat tärkeä osa opinnäytetyötäni, joten olen ottanut prosessin kuvailun osaksi opinnäytetyötäni. Kuvailen opinnäytetyöprosessiani luvussa 6.

3 VARHAISKASVATUKSEN PERUSTEET

3.1 Varhaiskasvatuksen tehtävät ja tavoitteet

Päiväkodista on yhteiskunnan muutoksien myötä tullut muutakin kuin paikka, jonne lapset viedään vanhempien työpäivän ajaksi. Nykyään päiväkodeissa toteutetaan suunnitelmallista hoidon, opetuksen ja kasvatuksen pedagogisesti painottunutta kokonaisuutta, jolla on selkeät tavoitteet (Opetushallitus n.d.). Varhaiskasvatus siirtyi sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudesta opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen vuonna 2013, minkä vuoksi varhaiskasvatus ymmärretään nykyään entistä vahvemmin osaksi koulutusjärjestelmää (Alila & Kinon 2014, 8).

Vaikka huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta, varhaiskasvatus omalta osaltaan täydentää ja tukee tätä tehtävää. Lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, oppimisen ja kehityksen tukeminen ovat varhaiskasvatuksen ydintarkoitukset. Varhaiskasvatuksella on myös merkittävä sosiaalinen rooli: päivähoidolla edistetään lasten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja ehkäistään syrjäytymistä. (Opetushallitus 2018, 14.) Varhaiskasvatuksen ydintavoitteet määrätään varhaiskasvatuslaissa (540/2018). Varhaiskasvatuksen tavoitteena on:

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;

6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;

7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;

8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;

9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;

10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 3 §)

3.2 Kolmiportainen varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) määrätään, että varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmiportainen. Ylimpänä tasona on valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joka on Opetushallituksen antama määräys ja joka toteuttaa varhaiskasvatuslaissa (540/2018) osoitettuja tavoitteita. Toisena tasona on paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, joka varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee laatia valtakunnallisten perusteiden mukaisesti. Kolmas taso on lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, joka laaditaan jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle erikseen. (Opetushallitus 2018, 7)

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Esiopetuksella on oma määräyksensä Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2014). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on rakennettu yhteensopiviksi niin, että ne muodostavat selkeän jatkumon lapsen siirtyessä esikouluun ja sen jälkeen peruskouluun.

Työssäni viitataan varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Päädyin tähän ratkaisuun, koska molemmat perusteet ovat työni kannalta olennaisin osin hyvin lähellä toisiaan. Esimerkiksi laaja-alaisen oppimisen ja osaamisen osa-alueet ovat molemmissa perusteissa samat (ks. luku 3.3). Olen työssäni kuitenkin ottanut huomioon esikoululaisten opetuksen päiväkotilaisten toiminnasta eroavat piirteet. Lisäksi käsittelen luvussa 3.4 Ruoveden paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman erityispiirteitä.

3.3 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Jotta yhteneväinen toiminta varhaiskasvatuksessa toteutuisi valtakunnallisesti, Opetushallitus on antanut määräyksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Tällöin kaikilla varhaiskasvatustyksiköillä on samat lähtökohdat paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen. Perusteissa määrätään ydintavoitteet varhaiskasvatuksen toteuttamiselle ja sisällölle, mutta paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa voi tuoda paikallisia erityispiirteitä esiin. (Opetushallitus 2018, 7–9.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pitää sisällään arvoperustan, joka on varhaiskasvatuksen toiminnan kivijalka. Suomalaisen varhaiskasvatuksen tärkeimmät arvot ovat lapsuuden itseisarvo, ihmisenä kasvaminen, lapsen oikeudet, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus, perheiden monimuotoisuus sekä terveellinen ja kestävä elämäntapa. (Opetushallitus 2018, 20–21.) Näiden arvojen päälle rakennetaan kaikki varhaiskasvatuksen toiminta.

Viime vuosikymmenenä pinnalle noussut ilmiö laaja-alaisesta osaamisesta on näkyvillä varhaiskasvatuksen tavoitteissa ja tehtävissä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 23) mainitaan, että laaja-alaiseen osaamiseen sisältyvät tiedot, taidot, arvot, asenteet ja tahto. Perusteissa on määritelty laaja-alaisen osaamisen alueet, jotka ovat

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Laaja-alaisen osaamisen lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritelty oppimisen alueet, jotka kuvaavat pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä varhaiskasvatuksessa. Nämä ovat:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn. (Opetushallitus 2018, 40.)

Oppimisen alueet eivät ole toisistaan irrallaan, vaan tarkoituksena on muodostaa aiheita ja teemoja yhdistelemällä pedagogisia kokonaisuuksia. Eheytetty toiminta palvelee asioiden ja ilmiöiden laaja-alaista ja monipuolista tarkastelua. Tärkeä lähtökohta pedagogisen toiminnan suunnitteluun on lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset. (Opetushallitus 2018, 40.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 36) pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvataan kokonaisvaltaiseksi, eli pedagoginen toiminta on osa kaikkea päiväkodin arjessa. Kuviosta 1 (Opetushallitus 2018, 36) nähdään, miten varhaiskasvatuksen pedagoginen runko rakentuu.

KUVIO 1. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta. (Opetushallitus 2018, 36)

3.4 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien tulee myötäillä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, mutta joitakin yksityiskohtia on jätetty paikallisesti päätettäväksi tai tarkennettavaksi (Opetushallitus 2018, 8). Ruoveden tämänhetkinen varhaiskasvatussuunnitelma on vuodelta 2019 ja sitä päivitetään tarvittaessa vuosittain keväisin.

Ruoveden varhaiskasvatussuunnitelmassa on valtakunnallisen varhaiskasvatuksen arvoperustan ohelle lisätty paikallisiksi näkökulmiksi liikunta, luonto ja kotiseutu (Ruoveden kunta 2019, 17). Suunnitelmassa todetaan, että nämä paikalliset elementit halutaan pitää läsnä varhaiskasvatuksen arjessa päivittäin, esimerkiksi retkeilemällä metsissä ja hyödyntämällä paikallista kulttuuritarjontaa. Suunnitelmassa painotetaan erikseen, että Ruovedellä

halutaan korostaa ympäristökasvatusta ja opettaa lapsille kestäväää elämäntapaa (Ruoveden kunta 2019, 36).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa luonto tunnustetaan tärkeäksi oppimisympäristöksi. Päiväkodin omien tilojen lisäksi suunnitelmassa mainitaan, että tarvittaessa varhaiskasvatuksessa hyödynnetään yhteistyötahojen tiloja, kuten koulujen tiloja kirkonkylällä sekä sivukylillä ja liikuntasalia, kirjastoa, jäähallia ja urheilukeskusta. (Ruoveden kunta 2019, 24.) Uuden päiväkodin myötä nämä kaikki tilat ovat kirkonkylällä hyödynnettävänä entistä lähempänä.

Metsäteemaiseen varhaiskasvatukseen ja uuteen päiväkotiin siirryttäessä Ruoveden varhaiskasvatussuunnitelmaa tullaan päivittämään. Kuten edellisissäkin varhaiskasvatussuunnitelmien päivityksissä, perheet aiotaan ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun.

3.5 Ympäristökasvatus osana varhaiskasvatusta

Ympäristökasvatuksella tarkoitetaan kasvatusta, jolla pyritään saada ihmiset ymmärtämään riippuvuutensa ympäristöstä ja lisäämään positiivisia asenteita ympäristöä kohtaan (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 20.) Raittilan (2016) näkemys ympäristökasvatuksen tavoitteesta varhaiskasvatuksessa on hyvin samansuuntainen, mutta lisäksi ympäristökasvatuksen tavoitteena on kasvattaa lapsista demokraattisen yhteiskunnan ympäristötietoisia kansalaisia. Ympäristökasvatuksella pyritään vahvistamaan lasten luontosuhdetta ja tuomaan luonto luontevaksi osaksi lasten elämää, jotta heille syntyisi sisäinen halu huolehtia omasta ympäristöstään.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2018, 46) oppimisen alueella ”Tutkin ja toimin ympäristössäni” ympäristökasvatus on mainittu edellytettävänä kasvatuksen osa-alueena. Ympäristökasvatuksen sisällä on kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta. Luontosuhteen vahvistamista halutaan edesauttaa antamalla lapsille mahdollisuus positiivisiin kokemuksiin luonnossa ja heidän lähiympäristössään (Opetushallitus 2018, 49).

Ympäristökasvatuksen yhteydessä puhutaan paljon kestävästä kehityksestä. Tällä tarkoitetaan kehitystä, joka tähtää hyvän elämän mahdollistamiseen samalla, kun planeettamme kantokyky turvataan (Luomi, Paananen, Viberg & Virta 2010, 9). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ei puhuta suoraan kestävästä kehityksestä, mutta varhaiskasvatuksessa on tunnistettava ja noudatettava kestävä elämäntavan periaatteita ja ohjattava lapsia kasvamaan niiden mukaisesti (Opetushallitus 2018, 21, 47). Moniulotteisesti kestävään, myös ekologisesti, elämäntapaan kasvattaminen löytyy jo varhaiskasvatuksen arvoperustasta (Opetushallitus 2018, 21)

Ympäristökasvatuksen teemoja voi tuoda varhaiskasvatuksessa lasten tietoisuuteen monilla eri tavoilla. Ympäristön vuoksi toimimista voi tuoda lapsille näkyväksi järjestämällä päiväkodin arkitoiminnot ympäristöä säästävien periaatteiden mukaisiksi. Tärkeää on kiinnittää lasten huomio tehtyihin valintoihin esimerkiksi yhteisinä toiminnan sääntöinä (Luomi ym. 2010, 58). Ympäristökasvatusta voi toteuttaa myös erilaisten projektien ja tehtävien avulla, joilla lisätään lasten tietoa ympäristöön liittyen. Hyvä esimerkki luonnon ilmiöiden havainnollistamisesta lapsille on maatumiskoe, jossa testataan lasten kanssa eri materiaalien maatumista ja maatumattomuutta. Kokeella voidaan konkreettisesti näyttää, miksi roskia ei saa heittää luontoon ja miksi jätteiden lajittelemista ja kierrättämistä tehdään. (Orvokki-oravan luontokoulu n.d.)

3.6 Ilmiöoppiminen

Kyseleminen, ihmetteleminen ja selittäminen tulevat lapselle luonnostaan. Lapsi selittää ympärillään tapahtuvia sosiaalisia sekä fysikaalisia ilmiöitä omasta näkökulmastaan. Ilmiöoppimisen kautta näitä lapsen luonnollisia taitoja voidaan kehittää. ”Utelias, aloitteinen ja tutkijan taitoja ja tutkivan asenteen hallitseva ihminen pärjää erilaisissa toimintaympäristöissä niin lapsena kuin aikuisenakin.” (Lipponen 2011, 32.)

Ilmiöoppiminen tai tutkiva oppiminen on pedagoginen malli, jossa ydinajatuksena on tutkiva ote erilaisiin ilmiöihin. Malli lähtee ajatuksesta, että oppiminen on

parhaimmillaan ja hyödyllisimmillään yhteisöllinen tutkimusprosessi. Ilmiöoppimista voi ajatella tieteellisen tutkimuksen yksinkertaistettuna pienoisversiona, sillä perusajatuksat ovat samat. On ilmennyt tiedon puute, uteliaisuus tai kysymys jostain aihealueesta, joka synnyttää tarpeen tutkimiselle. (Lipponen 2011, 33)

Ilmiöoppimisen soveltaminen ei ole sidoksissa oppijoiden ikään tai koulutusasteeseen. Ympäröivän maailman ihmeitä voi lähestyä tutkivalla otteella missä vaiheessa elämää tahansa. Pedagogisesta näkökulmasta ilmiöoppimisen tavoitteena varhaiskasvatuksessa on, että tutkivasta otteesta asioihin tulee lapsille luonteva tapa suhtautua ympäristöönsä. Siksi on tärkeää kuunnella lasta ja viestittää, että hänen kysymyksensä ovat tärkeitä. Kysyminen ja selitysten etsiminen ovat niin tärkeitä älyllisiä toimintoja, ettei niitä tulisi jättää vain kasvattajan tehtäväksi. (Lipponen 2011, 31.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ilmiöoppimista ei edellytetä, eikä sitä suoraan mainita. Monessa osiossa kuitenkin puhutaan lasten luontaisesta taipumuksesta tutkimiseen sekä oikeudesta päästä tutkimaan ympäristöönsä kaikilla aisteilla. Tutkittavasta asiasta uuden oppimisen lisäksi lapset oppivat prosessissa tärkeitä yhteistyötaitoja, vastuun ottamista ja olemaan aktiivisia toimijoita yhteisössään (Mykrä 2017, 10).

Ilmiöoppimisella voidaan tuoda monipuolisuutta varhaiskasvatuksen työtapoihin, mitä varhaiskasvatuksen perusteissa joka tapauksessa edellytetään. Monipuolisten työtapojen käyttämisellä turvataan eri tavoilla oppivien lasten mahdollisuudet kokea onnistumisia (Opetushallitus 2018, 38.) Ilmiöoppimisen hyödyntämisellä varhaiskasvatuksessa on siis mielestäni hyvät perusteet.

4 METSÄT VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Metsä opetussuunnitelmassa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa luonto tunnustetaan rakennettujen ulkoympäristöjen ohella oppimisympäristöksi, joka tarjoaa lapsille kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Näitä oppimisympäristöjä kehoitetaan käyttämään luonto- ja liikuntaelämyksiin sekä oppimisen paikkoina. (Opetushallitus 2018, 33)

Isoimmassa roolissa metsä ja luonto ovat varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman perusteissa ympäristökasvatukseen liitettynä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa tähdennetään, että luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Tärkeää on tutustuttaa lapset luontoon ja vahvistaa heidän ympäristö- ja luontosuhteitaan. Erikseen on mainittu, että luonto voi olla esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka. (Opetushallitus 2018, 47)

4.2 Metsän hyödyt oppijalle

4.2.1 Liikunnan tarve ja motorinen kehitys

Virallisten suositusten mukaan alle kouluikäisen lapsen tulisi liikkua kolme tuntia päivässä. Fyysisesti aktivoivan toiminnan tulee olla monipuolista, eli kolmen tunnin liikunnan on tarkoitus olla rasiustasoltaan vaihtelevaa. Optimaalisessa tilanteessa lapsi liikkuu päivittäin sekä vauhdikkaasti ja kuormittavasti, että hieman rauhallisemmalla sykkeellä, mutta kuitenkin reippaasti. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 13–14.)

On tutkittu, että päiväkotien arjessa suurin osa päivittäisestä toiminnasta on fyysisesti kevyttä ja vain alle tunti päivän toiminnasta on fyysisesti rasittavaa. Arkipäivisin kotona perheen yhteisen aktiivisen toiminnan aika jää puoleen tuntiin ja ainoastaan 10–20 % alle kouluikäisistä lapsista saavuttaa tavoitteiden

mukaisen aktiivisuuden määrän päivittäin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 13, 16, 29). Keskimäärin tavoitteeseen lasten liikunnan määrässä ei päästä, joten varhaiskasvattajien ja vanhempien tulisi tehdä yhteistyötä, jotta lasten päivittäinen aktiivisuus turvataan.

Metsätoiminnan yhteydessä lasten liikkumisen määrä kasvaa itsestään. Jo pelkkä metsässä kävely haastaa lapsen kehoa eri tavalla tasaisella maalla kävelyyn verrattuna. Metsässä touhutessa lapset kyykistelevät maahan ihmettelemään tai voivat kiipeillä kivien tai kantojen päälle. Metsä on ympäristönä vaihteleva ja paikoin haastavakin, joten se tarjoaa lapsen liikunnan saannin turvaamiselle sekä motoriselle kehitykselle erinomaiselle alustan.

4.2.2 Metsän terveyshyödyt

Metsäympäristöllä on tutkitusti henkistä ja fyysistä hyvinvointia parantava vaikutus. Tuore kirjallisuuskatsaus (Rajoo, Karam & Abdullah 2020) summaa vuosina 2010–2020 tehtyjä tutkimuksia metsäterapien vaikutuksista. Metsäterapialla tarkoitetaan tässä yhteydessä metsäkylvyn (japaniksi shinrin-yoku) kaltaista metsässä käyskentelyä ja ympäristön havainnointia kaikin aistein (Rajoo ym. 2020).

Katsauksessa läpi käydyissä tutkimuksista ilmenee, että on löydetty merkittäviä todisteita metsäterapien vaikutuksista ihmisen fyysiseen terveyteen. Metsäterapialla oli positiivisia vaikutuksia verenkierron terveyteen, immuunijärjestelmään kuuluvien, NK-solujen lisääntymiseen ja aktiivisuuteen, verensokerin laskuun diabeetikoilla, hermoston toimintaan ja verenpaineeseen. Osa fyysisistä terveyshyödyistä oli yhteydessä kevyeen liikuntaan metsässä ja osa terveyshyödyistä saavutettiin pelkästään oleskelemalla metsäympäristössä. (Rajoo ym. 2020.)

Metsän vaikutuksia ihmisen terveyteen on tutkittu pääasiassa eri-ikäisillä aikuisilla, mutta tuoreessa tutkimuksessa lapset olivat tutkimuksen keskiössä. Tutkimuksen mukaan viisi kertaa viikossa tapahtuva kosketus metsämaan kanssa vahvistaa lasten immuunijärjestelmän säätelyä. Käytännössä tämä

tarkoittaa sitä, että riski sairastua eri immuunisairauksiin, kuten atopiaan, diabetekseen, keliakiaan tai allergioihin, pienenee. Hyödyt olivat havaittavissa jo kuukauden jälkeen. (Luonnonvarakeskus 2020.) Tutkimus oli toteutettu viemällä metsämaata kaupungissa sijaitsevien päiväkotien pihoihin, mutta samat terveyshyödyt saadaan metsässä toimiessa.

Fyysisten terveyshyötyjen lisäksi metsässä käyskentelyllä ja toimimisella voidaan saavuttaa mielenterveyttä ja yleistä mielialaa parantavia vaikutuksia. Eräässä tutkimuksessa vertailtiin urbaanien ja luonnonmukaisten ympäristöjen vaikutuksia ihmisten terveyteen. Tutkimuksessa havaittiin, että rentouttavilla aktiviteeteilla ja kevyellä liikunnalla saavutettiin positiivisia vaikutuksia ainoastaan metsäympäristössä. Jotkut kirjallisuuskatsauksessa esiintyneet tutkijat uskovat tämän liittyvän siihen, että ruuhkaisilla ja saastuneilla urbaaneilla alueilla on stressiä lisäävä vaikutus ihmisiin. (Rajoo ym. 2020.)

Uutta tietoa metsien vaikutuksesta ihmisen mieleen saatiin, kun tutkittiin metsäterapien vaikutusta luovuuteen. Tutkimuksessa voitiin osoittaa, että metsäterapia lisäsi luovuutta tutkimukseen osallistujissa. Metsäympäristön ja luovuuden yhteyden tutkiminen on kuitenkin vasta alussa, joten lisää tutkimusta on tehtävä tarkempien johtopäätösten tekemiseksi. (Yu & Hsieh 2020.)

4.3 Metsäpedagogiikka

Parikka-Nihti ja Suomela (2014, 107) käyttävät teoksessaan käsitteitä ”metsäkasvatus” ja ”metsäpedagogiikka”, mutta ne eivät löydy esimerkiksi suomalaisten asiasanojen hakemistoista, eli kumpikaan termi ei ole vakiintunut suomen kieleen. Muissa lähteissä en löytänyt käsitteitä käytettävän.

Metsäpedagogiikka-termiä on siis toistaiseksi määritelty vasta vähän, mikä on yllättävää. Parikka-Nihti ja Suomela (2014, 107) esittävät teoksessaan, että suomalaisten metsäpäiväkotien tai niin sanotun metsäpedagogiikan juuret ovat i Ur och Skur, eli Metsämörri-toiminnassa, josta kerrotaan seuraavassa luvussa tarkemmin. Teoksessa siis asetetaan metsäpäiväkodit metsäpedagogiikan synonyymiksi.

Itse määrittelen metsäpedagogiikan (varhaiskasvatuksen kontekstissa) varhaiskasvatustoiminnan toteuttamiseksi osittain tai kokonaan metsäympäristössä hyödyntäen luonnon elementtejä pedagogisesti. Metsäpedagogiikan ytimessä on lasten luontosuhteen lujittaminen sekä metsän ja luonnon tuominen lähemmäksi lasten elämää. Metsän materiaaleja käytetään toiminnassa hyödyksi, mikä tukee myös kestäväen kehityksen periaatteita. Metsäpedagogiikkaa voi soveltaa yksittäisissä oppimistuokioissa tai koko päiväkodin toiminta voi perustua sille.

Lasten kanssa metsässä toimiminen on metsäpedagogiikkaa silloin, kun toiminnassa on pedagoginen ajatus takana. Pelkkä vapaa leikki tai retkeily metsässä ei siis yksinään riitä metsäpedagogiikaksi, mutta ne voivat olla osa sitä. Parikka-Nihdin ja Suomelan määritelmästä hieman poiketen metsäpedagogiikkaa voi siis mielestäni toteuttaa, vaikka päiväkotia ei olisikaan varsinaisesti ulkoilma- tai metsäpäiväkotia.

Vaikka metsäpedagogiikka ei ole vielä "virallinen" käsite, niin mielestäni sitä on tässä työssä ja Ruoveden tapauksessa perusteltua käyttää. Ympäristökasvatus, seikkailukasvatus tai ulkona oppiminen eivät mielestäni vastaa täysin ajatusta, jonka pohjalta Ruovedellä ryhdytään varhaiskasvatusta toteuttamaan.

5 TAPOJA TOTEUTTAA METSÄPEDAGOGIIKKA

5.1 Metsämörritoiminta

Metsämörritoiminta on Suomen Latu ry:n Suomessa ylläpitämää lasten ulkoilu- ja luontokoulutoimintaa, jota toteutetaan esimerkiksi päiväkodeissa ja iltapäiväkerhoissa. Suomen Latu solmi vuonna 1992 lisenssisopimuksen ruotsalaisen Friluftsrämjandet-liikuntajärjestön kanssa Skogsmulle-toiminnan kehittämistä suomen kielellä. (Nikkinen 2000, 11–13.) Nykyään Suomen Ladun kouluttamia metsämörriohjaajia on yli 14 000 (Suomen Latu n.d. a).

Metsämörritoiminnan ydin on sytyttää lapsissa innostus liikkua luonnossa, tutkia ulkoa löytyviä ihmeitä ja vahvistaa lasten luontosuhdetta. Itse Metsämörri on satuhahmo, jonka avulla luonnon ihmetykset tulevat lapsille tutuiksi. Metsämörri voi olla joko Mörriksi pukeutunut aikuinen tai Mörrinukke. Aina lapset eivät Mörriä edes näe, vaan se on voinut jättää lapsille viestin tai muita merkkejä käynnistään metsässä. (Nikkinen 2000, 16, 27)

Metsämörrikoulu on tarkoitettu jatkuvaksi toiminnaksi, jota toteutetaan päiväkodissa ryhmälle sopivalla rytmillä. Mörritoiminta tapahtuu metsässä mörriretkillä, joilla Metsämörri voi antaa lapsille erilaisia tehtäviä tai leikkejä. Laulut, sadut ja lorut ovat myös tärkeässä roolissa, sillä niiden kautta Metsämörri opettaa lapsille luonnon tapahtumista ja neuvoo lapsia huolehtimaan luonnosta. (Nikkinen 2000,?)

Irja Nikkinen kertoo Metsämörri-kirjassaan (2000, 27) Mörritoiminnan eduista lapsen kehitykselle ja kasvuille. Metsään suuntautuvilla Mörriretkillä lasten hieno- ja perusmotoriikka pääsee kehittymään erilaisia tehtäviä ratkoessa ja epätasaisessa maastossa kulkiessa. Retkillä päästään kokemaan yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteisten kiinnostavien aiheiden ja eväshetkien merkeissä. Satuhetket antavat lapselle mahdollisuuden rauhoittua ja kokea läheisyyttä ja turvallisuutta. Etenkin turvallisuus ja yhteenkuuluvuus luovat pohjan kokemuksille, jotka säilyvät lasten mielissä läpi elämän.

5.2 Luonnossa kotonaan ja muut metsäpäiväkodit

Metsämörritoiminnan lisäksi Suomen Latu koordinoi Luonnossa kotonaan -toimintaa, jonka juuret ovat ruotsalaisessa I Ur och Skur -toiminnassa. Luonnossa kotonaan -toimintaa toteutetaan varhaiskasvatuksessa sekä koululaisten iltapäiväkerhoissa ja se keskittyy lasten luontoliikuntaan sekä luonto- ja ympäristökasvatukseen. Luonnossa kotonaan toimii verkostona, johon kuuluu tällä hetkellä 34 toimipaikkaa eri puolilla Suomea. Toiminnalle on asetettu kriteerit, jotka on täytettävä, jos haluaa liittyä verkostoon mukaan. (Suomen Latu n.d. b)

Luonnossa kotonaan -toiminta perustuu ajatukseen ulkoilmaelämästä – luonnossa leikitään ja liikutaan säällä kuin säällä. Toimintaa ohjaavia arvoja ovat lapsen osallisuus ja kestävä elämäntapa. Lisäksi toiminnassa halutaan korostaa kiireetöntä yhdessäoloa ja yhdessä tekemistä. Ensimmäinen suomenkielinen Luonnossa kotonaan -päiväkotitoiminta aloitti toimintansa 1999. (Suomen Latu n.d. b)

Sittemmin Suomessa on kehittynyt laaja kirjo metsäpäiväkoteja ja -esikouluja myös Luonnossa kotonaan -toiminnasta erillään. Osa päiväkodeista toteuttaa toimintaansa kokonaan metsässä tai sitten vain osa ryhmistä viettää päivänsä ulkona. Esimerkiksi Vuoreksen päiväkodissa puolet esikoululaisista on perinteisissä päiväkotiryhmissä ja puolet metsäryhmissä (Vasara 2019).

Metsäpäiväkotien käytännön toteutus vaihtelee etenkin ryhmän ”tukikohdan” suhteen, joissain ryhmissä toimitaan päiväkodilta käsin ja joissain ryhmissä ruokailu- ja päivälepoa vietetään luonnon helmassa kodassa tai mökissä. Toteutustapoja on monenlaisia. Yhteistä näille päiväkodeille on kuitenkin metsäympäristön hyödyntäminen pedagogisessa toiminnassa ja tavoite vahvistaa lasten luontosuhdetta. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 109.)

5.3 Design-suuntautunut pedagogiikka

Design-suuntautunut pedagogiikka (lyhennettynä DOP), tai aiemmin Case Forest -pedagogiikka, on ilmiöperustainen oppimismenetelmä, joka perustuu oppijan omiin kysymyksiin ympäröivästä maailmastamme. Pedagogiikkaa on alun perin kehitetty vuosina 2009–2010 Itä-Suomen yliopistossa Case Forest – pedagogics towards sustainable development -hankkeen yhteydessä. (Suomen metsäyhdistys 2014.) Pedagogiikka on alun perin kehitetty peruskouluikäisille ja sitä vanhemmille oppijoille, joten aihepiirin lähteissä pedagogiikasta puhutaan yleensä koulukontekstissa. Kirjoitan tässä työssä DOPista varhaiskasvatuksen näkökulmasta.

Pedagogiikka on tiivistetysti laaja-alaista oppimista lähiympäristössä yhteistyössä asiantuntijoiden kanssa. Menetelmä ponnistaa ajatuksesta, että ei ole ensisijaista opettaa lapselle yksiulotteisesti millainen maailma on ja miten asiat ovat. Kauaskantoisempaa on antaa oppijalle työkaluja pohtia millainen maailman pitäisi olla ja kuinka asioita voi kehittää. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 104.) Pedagogiikassa korostetaan autenttista oppimista, joka syntyy erilaisissa oppimisympäristöissä lapsen omien havaintojen ja ihmettelyn kautta. Menetelmää on tähän mennessä tutkittu ja hyödynnetty pääasiassa luonto- ja museoympäristöissä ja niihin liittyvissä aiheissa.

5.3.1 DOP-syklin rakenne

DOPia toteutetaan projektiluonteisesti 3–6 hengen pienryhmissä. Työskentely yhden aiheen parissa jakautuu siis useamman viikon tai kuukauden ajalle. Ohjaajat voivat tavoitteisiin nähden itse määritellä kuinka monta kertaa viikossa DOPiin liittyviä tapaamisia järjestetään. Yhteen DOP-projektiin sisältyy neljä päävaihetta, jotka ovat 1) ilmiöön perehtyminen, 2) toiminnan suunnittelu, 3) tutkimuksen tekeminen ja 4) tulosten esittäminen (kuvio 2).

KUVIO 2. DOP-syklin neljä päävaihetta. (Vartiainen & Nissinen 2019, muokattu)

Syklin ensimmäisessä vaiheessa tarkoituksena on löytää lasten mielestä kiinnostava tutkittava aihe ja herätellä lapsia aiheen pariin. Ensimmäisen vaiheen voi toteuttaa esimerkiksi keskustelulla, valokuvia näyttämällä tai tarinalla (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 105). Mielestäni kuitenkin paras tapa toteuttaa syklin ensimmäinen vaihe esitettiin Peltoluhdan Pro gradu -tutkielmassa (2013, 55). Ilmiöön perehtyminen toteutetaan pienryhmissä ihmettelyretkellä metsässä tai muualla ulkona, jonne ohjaaja suunnittelee etukäteen reitin, jota pitkin kuljetaan ihmettelemässä asioita lasten kanssa. Retken jälkeen kokoonnutaan keskustelemaan retkellä löytyneistä asioista ja keskustelun pohjalta ohjaaja poimii vaihtoehtoiset tutkimuskohteet seuraavaa vaihetta varten.

Syklin toisessa vaiheessa lapset ja aikuiset suunnittelevat yhdessä tutkimustoimintansa. Koska lasten osallisuus on DOPissa keskeinen lähtökohta, tutkittavasta aiheesta äänestetään. Peltoluhta (2013, 64) käytti äänestyksen konkretisoimiseksi käpyäänestystä, jossa lapset saivat vielä kävyn äänestyksessä toivomansa aiheen kohdalle äänestysalueelle.

Suunnitteluvaiheeseen kuuluu myös tutkimuskysymysten muodostaminen. Tässä vaiheessa lapset pääsevät aikuisten avustuksella pohtimaan ja määrittelemään, mitä he oikeastaan haluavat tutkittavasta aiheesta tietää. Kolmas tehtävä tässä vaiheessa on pohtia, mistä kaikkialta tietoa lähdetään hakemaan. Lapset ehdottavat tietolähteitä ja aikuiset voivat tehdä lisäyksiä tarpeen vaatiessa.

Kolmannessa vaiheessa aloitetaan itse tutkiminen. Tutkimista tehdään edellisessä vaiheessa määriteltyjen tietolähteiden avulla. Peltoluhan pro gradussa (2013, 64) tutkimuksia tehtiin ulkona, tarkemmin sisällä, etsimällä tietoa netistä ja kirjoista sekä hyödynnettiin asiantuntijan tietoja. Tärkeää on, että lapset pääsevät tekemään tutkimuksia rauhassa, joten tutkimuksille kannattaa varata tarpeeksi aikaa ja tapaamiskertoja.

Neljäs vaihe koostuu tutkimusten ja tulosten esittämisestä. Tavoitteena on, että lapsilla on tutkimuksista dokumentoitua aineistoa, jota pääsee esittämään vertaisille tai vaikka vanhemmille. Dokumentointia kannattaa tarkan taltioimisen turvaamiseksi tehdä syklin edetessä, kuten Peltoluhta pro gradussaan (2013, 65) teki. Lapset täyttivät tutkimusten edetessä omia tutkijan vihkojaan, jonne lapset tallensivat omia tutkimuksiaan esimerkiksi piirtäen. Tuloksia voi vaihtoehtoisesti koota esimerkiksi postereihin tai mediaesityksiin.

5.3.2 DOPin erityispiirteet varhaiskasvatuksessa

Mustosen ja Suvikkaan (2016) kandidaatintutkielmassa tarkastellaan kuinka design-orientoituneen pedagogiikan prosessin osavaiheet ja niiden sisällöt toimivat varhaiskasvatuksessa sekä minkälaisia kokemuksia henkilöstölle syntyi DOPista.

Tutkielmassa perehdyttiin Openpolkua uuteen OPSiin -hankkeen yhteydessä eräässä päiväkodissa tehtyjen DOP-projektien loppuraportteihin.

Loppuraporteista ilmeni, että päiväkodin henkilöstön kokemusten mukaan DOP tekee toiminnasta jäsentyneempää ja tavoitteellisempää. Positiivisena koettiin myös se, että pedagogiikassa motivaatio oppia lähtee lapsesta itsestä.

Henkilöstön mukaan DOP sopii siis mainiosti lasten kanssa toteutettavaksi. (Mustonen & Suvikas 2016, 37.)

Huomionarvoista oli kuitenkin se, että DOPIa on tutkielman mukaan osattava soveltaa paljon, jotta se on varhaiskasvatusikäisille tavoitteiden mukaista. Näissä tutkituissa DOP-projekteissa soveltamisen suuri määrä näkyi aikuisten työmäärässä ja oppimisprosessin huolellisessa ohjaamisessa. Esimerkiksi tiedonhankinta oli suurimmissa määrin aikuisten vastuulla. (Mustonen & Suvikas 2016, 38)

Perusopetuksen parissa DOPIa testatessa eräs opettaja kommentoi, että menetelmällä ei pystytä käymään läpi yhtä suurta määrää tietoa kuin perinteisellä luokkaopetuksella. Tämä ei varhaiskasvatuksessa haittaa, sillä tavoitteena ei ole mahdollisimman suuren tietomäärän kartuttaminen vaan yleisesti uusien asioiden oppiminen ja kognitiivisten kykyjen kehittäminen. (Mustonen & Suvikas 2016, 39)

6 METSÄTEEMAN SUUNNITTELUPROSESSI

6.1 Selvitystyön aloittaminen

Aloitin prosessin suunnittelemalla henkilöstön haastattelut. Aluksi oli tärkeää selvittää, minkälainen yhteys nykyisessä toiminnassa on metsän ja luonnon eri teemoihin. Lisäksi halusin saada selville, minkälaisia ajatuksia henkilöstöllä on tulevasta metsäteemasta ja onko heillä kenties jo valmiita ideoita. Käsittelen haastatteluja tarkemmin tulevissa luvuissa.

Seuraava askel oli selvittää mahdollisimman tarkasti, mitä tutkittua tietoa ja valmista materiaalia metsäpedagogiikasta on jo olemassa. Suoritin paljon tiedonhankintaa hyödyntäen Tampereen yliopiston sekä Pirkanmaan kirjaston palveluja. Kirjasin kaikki mahdollisesti hyödynnettävissä olevat lähteet itselleni luetteloon. Selvittämäni asiat olen esittänyt edellisissä luvuissa.

6.2 Henkilöstön haastattelut

6.2.1 Haastattelujen toteutus

Kartoittaakseni tarkemmin suunnitelmani suuntaa, koin tarpeelliseksi haastatella Ruoveden varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, kuinka metsäteemaista varhaiskasvatusta kannattaisi ryhtyä toteuttamaan juuri Ruovedellä, joten oli tärkeää selvittää henkilökunnan ajatuksia metsäteemaiseen opetukseen siirtymisestä. Näin aiheelliseksi kartoittaa varhaiskasvatusyksiköissä aiemmin toteutunutta ympäristökasvatusta, jo opetuksessa olemassa olevia metsäteemaisia elementtejä sekä ajatuksia sekä ideoita, kuinka metsäteemaa haluttaisiin toteutettavan tulevaisuudessa.

Aluksi ajatuksena oli haastatella kaikkia henkilökunnan jäseniä. Pienen pohdinnan jälkeen kuitenkin totesin, että se ei olisi resurssitehokasta eikä loppujen lopuksi edes tarpeellista, sillä kysymykset liittyvät enimmäkseen päiväkodin ja esikoulun yleiseen toimintaan kuin työntekijöiden henkilökohtaisiin

kokemuksiin. Sovimme hankkeen yhteyshenkilöiden ja vastaavien opettajien kanssa, että haastattelen niin montaa henkilökunnan jäsentä kuin haluaa haastatteluihin osallistua ja ovat haastattelupäivinä työvuorossa. Loppujen lopuksi haastattelin touko-kesäkuun vaihteessa molemmista päiväkodeista sekä esikouluryhmästä yhteensä 11:tä henkilöä. Koko henkilökunnan vahvuus on 26 henkilöä, joten haastatellut kattavat lähes puolet henkilöstöstä. Haastateltaviin lukeutui kaikista koulutustaustoista tulevia työntekijöitä.

Haastattelumenetelmäksi valitsin teemahaastattelun, jossa haastattelussa on etukäteen määritelty teema ja pääkysymykset. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, eli jokin haastattelun elementti on kaikille sama, tässä tapauksessa teema. Teemahaastattelu menetelmänä sopi opinnäytetyöni tarkoitukseen hyvin, sillä se antaa mahdollisuuden kysyä tarvittaessa lisäkysymyksiä tai tarkennuksia haastateltavien vastauksiin, toisin kuin esimerkiksi lomakekysely. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 48; Ruusuvuori & Tiittula 2005)

Laadin haastattelua varten puolistrukturoidun kysymyspatteriston (liite 1). Tarkoituksena oli kysyä kaikilta samat kysymykset ja tarvittaessa käyttää tarkentavia kysymyksiä. Lähetin haastattelun kysymykset vastaaville opettajille hyvissä ajoin, jotta kaikki haastateltavat voivat tutustua aiheisiin etukäteen.

Nauhoitin kaikki haastattelut, sillä kuten Tiittula ja Ruusuvuorikin (2005) toteavat, nauhoitteiden avulla tilanteisiin palaaminen voi olla hedelmällistä. Nauhoittaminen osoittautui erinomaiseksi työkaluksi, sillä äänityksiä kuunnellessa huomasin, että keskusteluissa oli tullut esiin tärkeitä asioita, joita en haastattelutilanteiden informaatiotulvassa ollut rekisteröinyt mieleeni ollenkaan. Päädyin purkamaan haastattelut Excel-taulukkoon, johon poimin haastatteluissa ilmi käyneitä asioita.

Tutkimukseen liittyvissä haastatteluissa on aina pohdittava tutkimuseettisiä kysymyksiä. Yleinen käytäntö on, että tutkimustekstit kirjoitetaan sellaiseen muotoon, että tutkittavat eivät ole tunnistettavissa tekstistä (Kuula 2006, 64). Tässä opinnäytetyössä haastateltavat eivät ole itse tutkimuksen kohteena, joten haastateltavien yksilöimisellä ei ole työn lopputuloksen kannalta merkitystä.

Tästä syystä päädyin käsittelemään kaikki haastattelut nimettöminä. Lisäksi koin, että kynnyks haastatteluun osallistumiseen olisi tällöin mahdollisimman matala. Kerroin nimettömyydestä samassa sähköpostissa, jossa lähetin haastattelun rungon. Kerroin myös, että äänitteitä tulen kuuntelemaan ainoastaan minä ja että niitä säilytetään vain niin kauan kuin opinnäytetyön tekemiseen on tarpeellista.

6.2.2 Haastattelujen tulokset

Haastatteluista kävi ilmi, että ympäristökasvatuksella on ennestään ollut jo hyvä pohja varhaiskasvatuksessa, joskin se on ollut integroituna muuhun toimintaan tai sitä on tapahtunut ”huomaamatta”. Tämä näkyy esimerkiksi yhteisinä toiminnan sääntöinä: lapsille opetetaan, että vettä ei saa tuhlata ja biojätteet on lajiteltava sekajätteestä. Lisäksi ulkona liikkuesssa on opetettu, että luontoa tulee kohdella kunnioittavasti.

Vastauksista ilmenee, että metsätoiminnan osalta 4–5-vuotiaiden toiminta on osittain ollut metsässä retkeilyä ja vapaata leikkimistä. Lasten lempipuuhiia ovat muun muassa majojen rakentelu sekä erilaiset ruokaleikit. Useampi vastaaja kertoi, että joskus lapset kyselevät spontaanisti tunnistusapua metsässä eri kasvilajeille. Ohjatusta metsätoiminnasta mainittiin metsäbingo, jossa lapset pääsivät etsimään metsästä luonnonmateriaaleja. Lisäksi eräs ryhmä oli päässyt pari syksyä sitten tutustumaan lähimetsässä toteutuneeseen harvennushakkuuseen sekä metsäkoneeseen.

Esikouluryhmän opetuksessa metsää on jo ennestään käytetty oppimisympäristönä opetussuunnitelmaan pohjautuen. Heidän kerrottiin tehneen metsässä muun muassa metsämatikkaa ja kielellisiä harjoituksia. Metsä on lapsille myös tärkeä leikkipaikka. Lisäksi esikouluryhmä on jo useana vuonna peräkkäin tehnyt paikallisen 4H-yhdistyksen kanssa yhteistyötä ja käynyt keväisin istuttamassa puita. Ryhmässä myös valitaan joka syksy tietty puulaji, jonka muutoksia tarkkaillaan vuodenaikojen vaihtuessa ja havainnollistetaan muun muassa piirtäen. Ryhmässä on myös ajoittain ollut tapana käydä ottamassa lounaat metsäretkille mukaan ja syödä ulkosalla.

Metsässä toteutuvan toiminnan rajoitteita ei haastateltavien vastauksista ilmennyt montaa. Uusi päiväkotiki sijaitsee metsän vieressä, joten etäisyys metsään ei ole ongelma logistisesti eikä ajallisesti. Muutamassa haastattelussa kävi ilmi, että mahdolliseksi haasteeksi koetaan henkilöstön sitoutuminen ja mielenkiinto metsäteemaisen opetuksen toteuttamiseen. Toisaalta samalla mainittiin, että tätä voidaan ehkäistä antamalla henkilöstölle koulutusta ja työkaluja toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Henkilöstön toiveet metsätoiminnan suhteen tulevaisuudessa olivat keskenään yhtenäisiä. Henkilökunta toivoi toiminnan olevan suunniteltua ja saavansa toiminnan toteuttamiseen koulutusta. Esille nousi myös toive valmiista materiaaleista, joita voisi hyödyntää opetuksessa. Eräs vastaaja teki huomion, että on tärkeää hyödyntää toiminnassa sellaisia elementtejä, jotka kiinnostavat lapsia. Tällaisia asioita lapset tutkivat mielellään, koska heillä on siihen kiinnostus ja motivaatio jo valmiiksi.

6.3 Katsaukset toimeksiantajan kanssa

Tapasin projektin yhteyshenkilöitä ensimmäisen kerran kasvotusten touko-kesäkuun vaihteessa samalla, kun kävin tekemässä henkilöstön haastatteluja. Tapaamisen yhteydessä kävi ilmi, että Opetushallituksella on avoinna rahoitushaku ”Innovatiivisten oppimisympäristöjen edistäminen varhaiskasvatuksessa 2020”. Avustuksen käyttötarkoitus vastasi hyvin pitkälle Ruoveden hanketta ja olen opinnäytetyössäni vastaamassa moniin aihealueen kysymyksiin. Sovimme, että pidän opinnäytetyöstäni seuraavan katsauksen elokuussa ennen, kuin rahoitushakuaika menee umpeen.

Esittelin yhteenvedon ideastani sivistystoiminnanjohtajalle ja varhaiskasvatuksen ohjaajalle elokuun alussa. Ehdotin seuraavaksi jatkotoimenpiteeksi materiaali- ja lähdelistan koostamista henkilöstölle, minkä avulla he voivat aloittaa metsäteemaiseen opetukseen perehtymisen omatoimisesti. Samalla sovimme, että tulisin lokakuussa Ruovedelle pitämään infotilaisuuden henkilöstölle työstäni. Valmiin materiaali- ja lähdelistan (liite 2) lähetin henkilöstölle syyskuun alussa.

6.4 Infotilaisuus varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Pidin 3.11. esityksen opinnäytetyöni tuloksista Ruoveden varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Samassa infotilaisuudessa vuoropäiväkodin vastaava opettaja piti kasvatustieteen maisteriopintoihinsa liittyvästä kurssin ryhmätyöstä esityksen, jonka aiheena oli myös metsäpedagogiikka. Heidän työssään keskityttiin 1–3-vuotiaiden metsäpedagogiikkaan, joten työmme täydentävät toisiaan mainiosti.

Esityksessä kävin läpi työni lähtökohdat, tehdyistä haastatteluista ilmi käyneitä asioita sekä ideani metsäpedagogiikan toteuttamismallista. Valmistelin tilaisuutta varten diaesityksen, joka toimi puheeni tukena. Olin etukäteen ajatellut, että keskustelua syntyisi esityksen lomassa paljonkin, mutta lopulta sitä ei kuitenkaan syntynyt. Jälkikäteen ajateltuna tämä on ymmärrettävää, sillä olihan asia kuulijoille suhteellisen uusi. Ajatus keskustelusta oli minulle itselleni luonteva, sillä olinhan pyörittänyt tämän työn aihepiiriä päässäni jo puolen vuoden ajan.

Design-suuntautunut pedagogiikka oli henkilöstölle uusi asia. Kerroin esityksessäni DOPin taustalla vaikuttavat ideat ja kuinka pedagogiikkaa toteutetaan käytännössä. Metsämörritoiminnasta olivat kaikki kuulleet ja osa henkilöstöstä oli aikaisemmin ollut toiminnassa mukana.

Tilaisuuden loppuksi henkilöstö piti työpajan, jossa he ideoivat pienryhmissä metsäpedagogiikan toteuttamisideoita eri vuodenajoille. Lisäksi yksi ryhmä tarttui kestävän kehityksen teemaan. Ohjeistus työpajoihin oli kirjata ylös kaikki syntyvät ideat matalalla kynnyksellä.

Infotilaisuudesta sain ajatuksia opinnäytetyöni viimeistelyä varten. Työpajoissa henkilöstöllä esiin nousseet ideat liittyivät vahvasti luontoon yleensä, kuten luonnon tarkkailuun, eläimiin ja luonnonilmiöihin. Näiden ideoiden täydennykseksi annan esimerkkejä, kuinka metsätietoa- ja kulttuuria voisi tuoda opetukseen mukaan.

7 TOTEUTTAMISSUUNNITELMA

7.1 Metsäteeman rooli päiväkodin arjessa

Olen tämän työn aiemmissa osioissa kertonut metsässä toimimisen hyödyistä ja mitä metsäelementti voi parhaimmillaan tuoda lisää varhaiskasvatukseen. Parhaat asiantuntijat päiväkodin arkirytmien ja pedagogisen toiminnan tarkempaan suunnitteluun ovat kuitenkin päiväkodin henkilöstön jäsenet itse, joten minun tehtäväni on esitellä eri vaihtoehtoja, joista henkilöstö voi itse muokata ja kehittää metsäpedagogiikan aineksista juuri heille sopivan järjestelmän.

Metsäteeman liittäminen päiväkodin arkeen on helpointa aloittaa miettimällä, mitä nykyisiä päiväkodin askareita ja toimintoja voi siirtää matalalla kynnyksellä metsään. Yhtä tärkeää on myös pohtia, mitä toimintoja ei ole tarpeellista muuttaa. Ajatuksena siis on, että metsäelementin tulisi tuoda toimintoon jotain lisäarvoa tai -hyötyä.

Tarkoitus on, että metsäpedagogiikkaa toteutetaan Ruoveden varhaiskasvatuksessa sisä- ja ulkotilojen yhteisymmärryksessä. Sisällä on järkevää tehdä sellaista toimintaa, mikä ei ole metsässä mahdollista tai mielekästä, tai jota tarvitsee toteuttaa säältä suojassa. Sisätiloissa on helpompi toteuttaa tehtävää, jota varten tarvitsee esimerkiksi päästä pöydän ääreen työskentelemään.

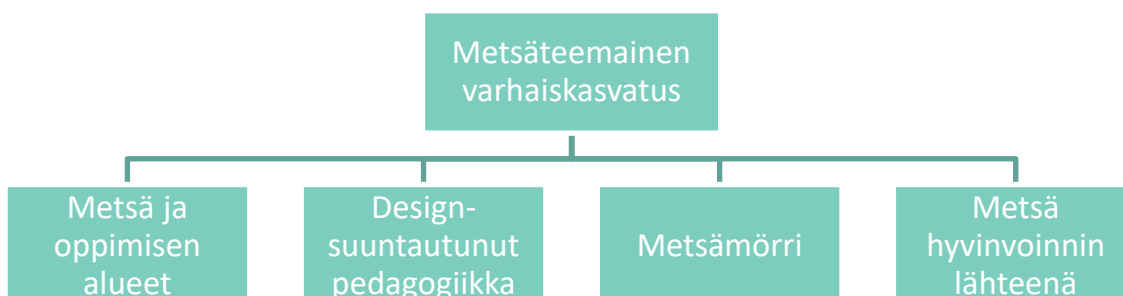
Metsäteema on vahvasti läsnä uudessa päiväkotirakennuksessa itsessään, onhan rakennus tehty hirrestä. Tätä kannattaa hyödyntää opetuksessa. Kehityskelpoinen ajatus metsäteeman tukemisesta sisätiloissa on luoda sisälle tutkijan nurkkaus, jossa luonnosta löytyviä ihmeitä pääsisi tutkimaan tarkemmin. Nurkkaukseen voisi hankkia tai lainata tutkimusvälineitä, kuten mikroskooppeja, luuppeja ja mittavälineitä.

Olen havainnollistanut metsäteemaa esimerkkiviikko-ohjelmalla (liite 3), johon hahmottelin metsäpedagogiikan mallin jakautumista päiväkodin arkeen.

Esimerkkiviikon tarkoituksena on havainnollistaa metsäteeman näkymistä päiväkodin arkena ja ohjata henkilöstöä miettimään, missä suhteessa mitään toimintaa halutaan järjestää. Luovutan ohjelman alkuperäisen tiedoston päiväkodin käyttöön, jotta he voivat tarvittaessa sitä hyödyntää.

7.2 Metsäteeman neljä elementtiä

Metsäpedagogiikan mallini koostuu neljästä elementistä (kuvio 3). Valitsin malliin toimintoja, jotka täydentävät toisiaan ja joita voi porrastaa eri ikäisille ja taitotasoisille lapsille. Olen ottanut mallissa huomioon varhaiskasvatuksen oppimisen alueiden lisäksi laaja-alaisen osaamisen, varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin piirteet sekä varhaiskasvatuksen arvoperustan, jotka löytyvät kaikki varhaiskasvatussuunnitelman perusteista (2018). Metsää voi hyödyntää oppimisympäristönä kaikissa mallin elementeissä.

KUVIO 3. Metsäteeman neljä elementtiä.

7.2.1 Metsä ja oppimisen alueet

Tässä mallin elementissä hyödynnetään erityisesti metsää leikin ja oppimisen paikkana. Tavoitteena on, että metsää käytettäisiin monipuolisena oppimisympäristönä, joka tuo varhaiskasvatukseen sekä esiopetukseen lisähyötyä. Tähän elementtiin sisältyvät varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen oppimisen alueet, eli

- Kielten rikas maailma

- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

On olemassa valtava määrä valmista materiaalia ja ideoita, miten varhaiskasvatuksen oppimisen osa-alueiden aiheita ja eri leikkejä voi toteuttaa lasten kanssa metsässä. Kokosin näitä materiaali- ja lähdelistään, jonka toimitin henkilöstölle alkusyksystä.

Toteuttamisesimerkki

Luonnon veistoksia

Yksin tai ryhmissä etsitään luonnosta elementtejä, joista yhteen kokoamalla muodostetaan veistos metsässä.

Veistoksen tekemiseen voi valita tietyn teeman tai antaa taiteilijoille vapaat kädet. Esimerkiksi oksat, kasvit, kävyt, kivet ja lehdet käyvät hyvin veistoksen materiaaleiksi. Lopuksi jokainen saa esitellä veistoksensa tai muut voivat arvailla.

7.2.2 Design-suuntautunut pedagogiikka

Toinen elementti metsäteemaisessa varhaiskasvatuksessa on design-suuntautuneen pedagogiikan hyödyntäminen opetuksessa. DOP vastaa sekä oppimisen alueissa esitettyihin tavoitteisiin, että erityisen hyvin Opetushallituksen vaatimukseen laaja-alaisen osaamisen tavoitteista.

Yhden DOP-syklin pituutta ei ole määritelty tarkasti. Peltoluhta (2013, 62) käytti DOP-syklin pituutena kahdeksaa viikkoa, jona aikana pidettiin kymmenen tapaamiskertaa. Tapaamiskertoja voi pitää noin yhden per viikko. Lukuvuodessa syklejä ehtii siis pitää jopa neljä, mutta tämä voi käydä lapsille (sekä aikuisille) raskaaksi. Ruoveden varhaiskasvatukselle sopiva DOP-syklien määrä on

tulevaisuudessa määriteltävä saatujen kokemusten kautta, mutta ehdotan alkuun yhtä DOP-sykliä puolta vuotta kohden.

DOPin avulla opetukseen voidaan tuoda metsätietoa ja -kulttuuria hyvin esille. Vaikka lapset päättävät, mitä ryhdytään tutkimaan, heitä voidaan kuitenkin ohjata jonkin aihealueen pariin. Metsästä ilmiöitä ja tutkittavaa löytyy valtavasti. Metsätietoon voi perehtyä sisätiloissakin, kuten alla olevasta toteuttamisesimerkistä ilmenee.

Toteuttamisesimerkki

Missä puuta on?

Tässä aihepiirissä tarkoituksena on tutkia, mikä kaikki lasten arjessa näkyvä on valmistettu puusta. Ihmettelyretken voi tällä kertaa suunnata päiväkodin sisätiloihin, jossa voi ihmetellä esimerkiksi päiväkodin seiniä, huonekaluja tai paperia. Lapsia voi kannustaa myös tutkimaan kotona huoltajien kanssa, mitä kaikkea puusta valmistettua sieltä löytyy.

7.2.3 Metsämörri

Metsämörri-toiminta valikoitui toiminnan kolmanneksi elementiksi, koska sen kautta maailmaa lähestytään eri näkökulmasta kuin DOPissa. Metsämörri-toiminta on helppo aloittaa matalalla kynnyksellä, sillä siihen saa koulutusta ja valmiita materiaaleja. Metsämörri-toimintaa on Ruovedellä ollut aikaisemminkin, joten tuttuun toimintaan tarttuminen ensin voi helpottaa toiminnan aloittamista.

Metsämörri-toiminnan etu on, että sitä voi toteuttaa kaikenikäisten lasten kanssa. Toimintaa on jaoteltu eri ikäluokille sopiviksi. Metsämörri-ovet ovat 5–8-vuotiaita, Metsämyttyset 3–4-vuotiaita ja Metsänuppuset alle 3-vuotiaita (Suomen Latu n.d.

a). Toiminnan porrastus on siis mahdollista, jos metsäteemaa halutaan ulottaa myös alle 4-vuotiaille.

Toiminnan ensimmäinen askel on Metsämörri-koulutuksen järjestäminen. Koulutuksia järjestetään tilauksesta tietyille ryhmälle tai koulutukseen voi osallistua järjestetyissä tilauksissa. Ruovedelle on ehkä logistisesti helpointa tilata oma koulutus.

7.2.4 Metsä hyvinvoinnin lähteenä

Neljäntenä elementtinä on hyvinvoinnin ammentaminen metsästä. Kuten kerroin luvussa 4.2.2., ihminen saa terveyshyötyjä metsästä jo pelkästään olemalla metsäympäristössä. Etenkin henkisen hyvinvoinnin hyötyjä voi tehostaa tekemällä rentouttavaa toimintaa aktiivisesti.

Lasten kanssa metsän rentouttavia vaikutuksia voi lähteä hakemaan erilaisilla havainnointi- tai kuunteluharjoituksilla. Yhteys luontoon syntyy havainnoimalla luontoa kaikin aistein, esimerkiksi koskemalla tai kuuntelemalla.

Aihealueen toteutukseen sopivat hyvin myös lukuhetkien toteuttaminen metsässä tai metsälepo. Metsälepo tarkoittaa lepo- tai päiväunihetkeä metsässä. Metsälepoa varten tarvitsee vaikkapa retkipatjan ja peiton.

Toteuttamisesimerkki

Kuunnellaan luonnon ääniä

Valitaan metsästä rauhallinen paikka. Lapset asettuvat makuulle tai puuta vasten istuma-asentoon. Lapset ohjeistetaan laittamaan silmät kiinni ja kuuntelemaan ääniä ympärillään muutaman minuutin ajan. Tämän jälkeen keskustellaan, mitä ääniä kuultiin ja mitä tunteita ne herättivät.

7.3 Metsäalueella toimiminen

Uuden päiväkodin vieressä sijaitseva metsäalue on kooltaan noin 10 hehtaaria. Tila antaa puitteet monipuoliselle metsätoiminnalle. Kyseinen metsäalue ei ole kunnan omistuksessa, joten metsässä toimiessa on otettava muutama asia huomioon.

Metsäpedagogiikassa keskeisessä osassa on luonnon materiaalien käyttäminen. Jokamiehen oikeuksien mukaan marjojen ja sienten lisäksi luonnonvaraisia rauhoittamattomia kasveja on lupa poimia. Maahan pudonneita risuja, lehtiä, neulasia, tuhta ja kaarnaa saa myös kerätä jokamiehen oikeuksin. Maanomistajan suostumuksen tarvitsee kuitenkin sammalen ja jäkälän keräämiseen sekä elävän puun eri puunosien kuten oksien tai tuohen ottamiseen. (Tuunanen, Tarasti & Rautiainen 2012, 86–87.) Kiinteiden rakenteiden, kuten laavun tai luontopolun kylttien pystyttämiseen tarvitaan myös maanomistajan lupa.

Vaikka jokamiehen oikeuksilla saa hyödyntää päiväkodin viereistä metsää toiminnassa, selkein toimintatapa olisi kuitenkin sopimuksen tekeminen metsänomistajan kanssa. Tällöin kummallekin osapuolelle on selvää, mitä lähimetsässä tehdään ja millä edellytyksillä.

Eri toimintojen erottamiseksi toisistaan päiväkodin lähimetsästä voi rajata alueita eri tarkoituksiin. Metsäretkelle voi lähteä hieman kauemmaksi, niin ettei päiväkotiki ole näköetäisyydellä. Näin toimintaan saadaan luotua hieman seikkailun tuntua. Liikunnallisia hetkiä voi mahdollisuuksien mukaan toteuttaa alueella, jossa on motoriikan kehittymiselle edullisia elementtejä, kuten kiviä ja kantoja, joiden päälle voi kiivetä. Hyödyllistä voisi olla myös rentoutumiseen käytettävän alueen erottaminen muista, jotta lapsille on selkeää, milloin on tarkoitus rauhoittua ja milloin leikkiä aktiivisesti. Rajaamista ei välttämättä tarvitse tehdä erikseen maastoon, vaan voi olla riittävää, että aikuiset ovat keskenään sopineet alueiden käyttötarkoituksista.

8 POHDINTA JA JATKOKEHITYS

Tehtävänäni tässä opinnäytetyössä oli pohtia ja suunnitella, millä tavalla Ruovedellä voitaisiin parhaiten ryhtyä toteuttamaan metsäteemaa varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena oli myös miettiä, miten toimintaa voitaisiin yhdistää sisä- ja ulkotilojen välille. Lopputuloksena henkilöstön haastattelujen, toimeksiantajan toiveiden ja kirjallisuuskatsauksen pohjalta muodostin neljästä elementistä koostuvan metsäpedagogiikan mallin. Mallin tueksi laadin esimerkkiviikon, jossa esitin metsäpedagogiikan elementtejä käytännössä.

Opinnäytetyön lähtökohta oli haastava, sillä sain melko vapaat kädet lähteä ideoimaan metsäpedagogiikan toteutustapaa. Onnistuin kuitenkin mielestäni tekemään metsäpedagogiikan mallista varhaiskasvatuksen tehtäviä ja tavoitteita palvelevan kokonaisuuden, jonka pohjalta henkilöstö voi lähteä jatkamaan omaa suunnittelutyötään. Toimeksiantajan kannalta tärkeä prosessissa syntynyt yksityiskohta oli muistutus siitä, että toisen maalla toimiessa ja liikkuesssa säännöllisesti on hyvä sopia yhteisistä pelisäännöistä.

Opinnäytetyöprosessin edetessä opin paljon uutta työni aiheesta sekä kattavan ja huolellisen tiedonhankinnan merkityksestä. Muutaman kerran luulin etsineeni yhden aihealueen lähteet läpi, mutta pienillä hakusanojen muutoksilla löysin myöhemmin lisää lähteitä, jolloin jouduin muuttamaan tekstiäni. Suuria ongelmia prosessin aikana ei ilmennyt ja työ eteni loppuun saakka tasaista tahtia.

Työssäni en käsitellyt vanhempien roolia metsätoimintaa koskien. Infotilaisuuden työpajassa henkilöstöltä syntyi ideoita lasten ja vanhempien yhteisistä metsäretkistä ja -päivistä, mikä on hienoa. Jatkossa Ruovedellä voitaisiin lisäksi pohtia, millä tavalla vanhempien mielipiteet ja ajatukset saadaan kuuluviin metsätoiminnan suhteen. Varhaiskasvatussuunnitelman suunnittelussa vanhemmat ovat aiemmin olleet mukana nettikyselyn muodossa, joten sitä varmaan Ruovedellä jatketaan. Kyselyyn voisi lisätä osion, jossa kysytään vanhempien mielteitä metsäteemaan liittyen.

Tätä työtä varten löytämäni lähteet DOPista varhaiskasvatuksessa olivat pääasiassa pro gradu -tutkielmia, kandidaatintöitä tai opinnäytetöitä. Vaikka töistä löytyikin luotettavaa tietoa ja hyödynnettävää materiaalia, eivät tutkintojen päättötöet kuitenkaan korvaa tieteellisissä yhteisöissä tutkittua tietoa.

Design-suuntautunutta pedagogiikkaa olisi mielestäni tulevaisuudessa tärkeää jäsentää varhaiskasvatukselle sopivaan muotoon, sillä näen DOPissa valtavaa potentiaalia varhaiskasvatukselle. Esimerkiksi kirjallinen opas DOPin soveltamisesta varhaiskasvatukseen olisi mielestäni erittäin hyödyllinen. Olisi hienoa, jos opas kehitettäisiin monialaisessa yhteistyössä, jotta siihen saataisiin sisällytettyä aihepiirin ajankohtainen ja tutkittu, mahdollisesti testattukin tieto.

LÄHTEET

Alila, K. & Kinos, J. 2014. Katsaus varhaiskasvatuksen historiaan. Teoksessa Alila, K. Eskelinen, M. Estola, E. Kahiluoto, T. Kinos, J. Pekuri, H. Polvinen, M, Laaksonen R. & Lamberg, K. 2014. Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino: Helsinki.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino: Tampere.

Lipponen, L. 2016. Tutkiva oppiminen varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Luikku, A. Sivistystoimenjohtaja. 2020. Haastattelu 25.5.2020.

Luomi, A. Paananen, J. Viberg, K. & Virta, L. 2010. Keke päiväkodissa. Kestävän kehityksen opas. Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus Oy, 4V-hanke.

Luonnonvarakeskus. 2020. Metsäpohjainen piha paransi päiväkotilaisten immuunijärjestelmää jo kuukaudessa. 14.10.2020. Verkkosivut. Luettu 16.10.2020. <https://www.luke.fi/uutinen/metsapohjainen-piha-paransi-paivakotilasten-immuunijarjestelmaa-jo-kuukaudessa/>

Mustonen, S. & Suvikas, E. 2016. Design-orientoitunut pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto, Savonlinna. Itä-Suomen Yliopisto. Kandidaatintutkielma.

Mykrä, N. 2017. Miksi ja miten monialaisesti ulos oppimaan? Teoksessa Kettunen, A. & Laine, A. (toim.) 2017. Ilmiöt ihmeteltäviksi. Monialaisia ideoita ulkona oppimiseen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Nikkinen, I. 2000. Metsämörri. Helsinki: Rakennusalan kustantajat RAK, Kustantajat Sarmala Oy ja Suomen Latu

Opetushallitus. 2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.

Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018.

Opetushallitus. n.d. Mitä on varhaiskasvatus? Verkkosivut. Luettu 15.10.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016. Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:21. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf>

Orvokki-oravan luontokoulu. n.d. Tutkimuksia ja kokeita. Maatumiskoe. Luettu 14.11.2020. <http://www.orvokkioravanluontokoulu.fi/kapyvarasto/tutkimuksia-ja-kokeita/>

Parikka-Nihti, M & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä – Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Peltoluhta, E. 2013. Tutkiva luontokasvatus lapsen osallisuuden lisääjänä. Design-tutkimus Case Forest -pedagogiikan soveltamisesta päiväkodissa. Kasvatustieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Polvinen, K. Pihlajamaa, J. Berg, P. 2012. Luonnosta hyvinvointia lapsille ja nuorille. Kuvauksia luonnon hyvinvointivaikutuksista, palveluista ja malleista palveluiden kehittämiseen. Sitra ja Kansallinen hyvinvointiverkosto.

Raittila, R. 2016. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rajoo, K. Karam, D. & Abdullah, M. 2020. The physiological and psychosocial effects of forest therapy: A systematic review. Urban Forestry & Urban Greening 54. Vaatii käyttöoikeuden.

Ruoveden kunta. 2019. Ruoveden varhaiskasvatussuunnitelma.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino: Tampere.

Suomen Latu. n.d.a Metsämörri-toiminnan taustaa. Luettu 14.10.2020. <https://www.suomenlatu.fi/ulkoile/lastentoiminta/metsamorri/taustaa.html>

Suomen Latu. n.d.b Luonnossa kotonaan - ulkoilmaelämää viettävien päiväkotien, perhepäivähoitajien ja koululaisten iltapäiväkerhojen verkosto. Luettu 8.11.2020. <https://www.suomenlatu.fi/ulkoile/lastentoiminta/luonnossa-kotonaan.html>

Suomen Metsäyhdistys. 2014. Design-suuntautunut pedagogiikka (Case Forest). Nettisivu. Päivitetty 9.3.2020. Luettu 15.7.2020. <https://smy.fi/dop/>

Tuunanen, P. Tarasti, M. Rautiainen, A. (toim.) 2012. Jokamiehen oikeudet ja toimiminen toisen alueella. Lainsäädäntöä ja hyviä käytäntöjä. Ympäristöministeriö.

Vartiainen, H. & Nissinen, S. 2019. Design-suuntautunut pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Diaesitys. Julkaistu 30.1.2019. Luettu 9.11.2020. <https://www.slideshare.net/Henriikka/designsuuntautunut-pedagogiikka-varhaiskasvatuksessa>

Vasara, P. 2019. Tässä tamperelaisessa esikoulussa vietetään päivät metsässä säällä kuin säällä: hangessa syödään mannapuuroa erikoishanskat kädessä ja opitaan matikkaa. Aamulehti. 15.2.2019. Luettu 16.9.2020. Vaatii käyttöoikeuden. <https://www.aamulehti.fi/a/201456305>

Yu, C. & Hsieh, H. 2020. Beyond restorative benefits: Evaluating the effects of forest therapy on creativity. *Urban Forestry & Urban Greening* 51.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelusuunnitelma

Runko varhaiskasvattajien haastatteluun

1. Kuinka kauan olet ollut alalla sekä töissä täällä?
 2. Kerro omasta työkuvastasi ja asemastasi päiväkodissa
 3. Miten ympäristökasvatusta toteutetaan tällä hetkellä? Mitä metsäasioita teillä on jo? (miten toimii)
 4. (Miten opetuksen toteutumista suunnitellaan ja seurataan?) (miten toimii mielestäsi?)
 5. Onko toiveita tulevan ympäristökasvatuksen suhteen?
 6. Onko jotain, mihin kaipaisi lisää tietoa tai tukea?
 7. Näetkö mitkä olisivat isoimmat rajoitteet metsäkasvatuksessa? Aika, maantiede, ryhmä koko
 8. Jotain lisättävää?
-
- Kysymykset eivät välttämättä muotoudu haastattelussa juuri yllä esitettyyn muotoon. Voi olla, että esitän tarkentavia kysymyksiä tarvittaessa.
 - Vielä haastattelun alussa kysytään lupaa haastattelun nauhoittamiseen. Varmaan kysyn asiaa jo, kun otan yhteyttä opettajiin.
 - Haastattelun alussa kerron hieman itsestäni ja taustastani sekä kerron tarkemmin opinnäytetyön tarkoituksesta.
 - Tarkoituksena on haastatella kaikki päiväkodin opettajat ja lasten kanssa työskentelevät, lisäksi varhaiskasvatuksen johtaja.
 - Haastateltavat haastatellaan yksitellen.
 - Haastattelupaikaksi sopisi hyvin nykyinen päiväkotiki, jos siihen tulee mahdollisuus.
 - Haastattelun pituudeksi arvioin noin 15 min/haastateltava.

Liite 2. Materiaali- ja lähdelista henkilöstön käyttöön

Materiaali- ja lähdelista metsäteemaisen varhaiskasvatuksen tueksi

Laaja www.mappa.fi on ulkona oppimisen, ympäristökasvatuksen ja kestävä elämäntavan materiaalipankki. Suurin osa listan lähteistä on löytynyt tätä kautta. Sitä kannattaa tutkia myös itsenäisesti, sillä en voinut sisällyttää aivan kaikkea tähän.

Kestävä kehitys päiväkodissa -opas.

https://www.kierratyskeskus.fi/files/4679/Keke_paivakodissa.pdf

Parikka-Nihti & Suomela: Iloa ja ihmettelyä – Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Kirjassa on tietoa sekä valmiita leikkejä ulos.

Ulkona oppiminen

<https://www.oph.fi/fi/uutiset/2020/vinkkejä-ulkona-oppimiseen> Kokoelma sivuista, joista saa vinkkejä ulkona oppimiseen.

<https://ulkoluokka.fi/materiaalit/> Kattava opas ulkona oppimisen tueksi. Lisäksi vapaasti ladattavissa #ulkoluokka-leikkikortit sekä eliölajikortit hyödynnettäväksi leikeissä.

<https://ilokasvaaukko.fi/materiaalit/> Ideoita leikkien toteuttamiseen.

<https://www.suomenlatu.fi/tapahtumia/luokasta-luontoon-materiaali/opetuksen-ehyttaminen.html>

Luontokasvattajan blogi. <http://www.metsaemo.fi/>

Lukuhetki luonnossa <http://www.metsaemo.fi/lukuhetki-luonnossa/>

Kettunen, A. Laine, A. 2017. Ilmiöt ihmeteltäviksi – Monialaisia ideoita ulkona oppimiseen. PS-kustannus.

Luonto- ja metsätieto

www.luontoportti.fi on erinomainen tietopankki kasvi- ja eläinlajitietouteen. Erityispiirteinä on myös tunnistuskone, jonne kasvin ominaisuuksia syöttämällä kone antaa vaihtoehtoja kasvin tunnistukseen. Tätä voi helposti käyttää myös lasten kanssa yhdessä.

Suomen metsäyhdistyksellä on tarjolla jonkin verran valmiita opetusmateriaalia varhaiskasvatukseenkin käyttöön. Esimerkiksi Suomen metsäyhdistyksen puulajikortit:

<https://smy.fi/materiaali/puutehtavakortit/>

Jokamiehen oikeudet [https://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Jokamiehen_oikeudet_site\(4450\)](https://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Jokamiehen_oikeudet_site(4450))

Jokamiehen oikeudet ovat tärkeitä ottaa opetuksen suunnittelussa huomioon sekä opettaa lapsille soveltuvin osin. Esitteen puut- ja pensaat -osiossa on eritelty mitä jokamiehen oikeuksin saa esimerkiksi päiväkodin lähimetsässä ottaa käyttöön ilman erillistä maanomistajan lupaa.

Metsä hyvinvoinnin lähteenä ja rauhoittumisen paikkana

Rentoutusharjoituksia lapsille, joita voi toteuttaa missä vain, myös metsässä

<https://www.terveyskyla.fi/lastentalo/Documents/Kysely/pdf-ohjeet/Lastentalon%20rentoutusohjeet.pdf>

Taustalukemista: Leppänen & Pajunen: Suomalainen metsäkylpy (2019). Kirja tarjoaa laajasti tietoa suomalaisten metsien positiivisista vaikutuksista tarinallisesti kuvailtuna.

Kirjoja lapsille

Pirkanmaan kirjastolla on valmiita kirjalistoja lapsille suunnatuista kirjoista eri aihealueittain.

Muun muassa ”Luonto, kierrätys ja ilmastonmuutos” -niminen lista löytyy tämän linkin takaa.

<https://piki.verkkokirjasto.fi/web/arena/varhaiskasvattajille>

Metsäistä taustalukemista

Tapion taskukirja. Tästä kirjasta löytyy tiivistettynä koko metsäala ja ydin metsätieto.

Suurin metsäalan kirjoja tarjoava verkkokauppa on Metsäkustannuksella. Suuri osa näistä

löytyy myös Pirkanmaan kirjastoista. <https://www.metsalehti.fi/metsakustannus-kirjat/>

Design-suuntautunut pedagogiikka (DOP)

Enni-Mari Peltoluhdan gradussa on tutkittu lasten osallisuutta design-suuntautuneen

pedagogiikan avulla. Gradussa käytetään termiä Case Forest, joka on DOPin vanha nimitys.

Pedagogiikka on kuitenkin sama. Etenkin sivulta 61 alkava kuvaus Kivi-projektista on mielestäni hyvä esimerkki, kuinka pedagogiikkaa voidaan soveltaa varhaiskasvatuksessa.

<https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/59655/Peltoluhta.Enni-Mari.pdf?sequence=2>

Mustosen ja Suvikkaan kandidaatintutkielmassa perehdytään jo toteutuneiden DOP-projektien

kautta siihen, miten menetelmän vaiheet toteutuvat varhaiskasvatuksessa. Sivulta 37 alkaa

osio, jossa käsitellään varhaiskasvatushenkilöstön kokemuksia DOP-projekteista.

https://www.openmetsa.fi/wiki/images/3/3b/Kandi_Mustonen_Suvikas.pdf

Tässä linkissä DOPin käsikirjat diaesityksien muodossa. Käsikirjan ovat tehneet menetelmän kehittäneet tutkijat.

https://www.openmetsa.fi/wiki/index.php/OPEN_polkuja#DOP-k.C3.A4sikirja

[https://www.slideshare.net/Henriikka/designsuuntautunut-pedagogiikka-](https://www.slideshare.net/Henriikka/designsuuntautunut-pedagogiikka-varhaiskasvatuksessa)

[varhaiskasvatuksessa](https://www.slideshare.net/Henriikka/designsuuntautunut-pedagogiikka-varhaiskasvatuksessa)

Muuta

Suomen suurin ulkona oppimisen tapahtuma järjestetään kesäkuussa 2021.

<https://www.ulos2021.fi/fi/etusivu/>

Luontolive. Vuosilisensillä toimiva selainpohjainen verkkopalvelu, joka sisältää lapsille suunnattuja luontovideoita ja -tehtäviä. <https://www.luontolive.fi/>

Liite 3. Esimerkkiviikko

	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
Aamupäivä	Osa 1. Luonnon taideteokset: lapset askartelevat kehykset pahvista.	DOP-projektin aloitus. Ihmettelyretki ja projektin aiheen äänestäminen.	Metsämusisointi: jokainen tekee oman soittimen metsän materiaaleista.	Metsämörriretki	2. DOP-tapaaminen
Iltapäivä	Osa 2. Luonnon taideteokset: Mennään metsään ja lapset etsivät luonnosta taideteoksen, jonka ympärille asettavat kehyksensä. Oma taideteos esitellään.	Metsärentoutus: kuunnellaan metsän ääniä ja sen jälkeen keskustellaan mitä kuultiin.	Liikuntaleikkejä metsässä: esim. metsänpaiko, puulajileikki		Luku- tai satuhetki ulkona. Opettaja lukee lapsille ääneen metsässä tai talvella kodassa
Värikoodit:					
	Osaamisen alueet	Design-suuntautunut pedagogiikka	Metsä hyvinvoinnin lähteenä	Metsämörri	